

Med baggrund i en henvendelse til lokalarkivet fra en elinteresseret har Iris Guld og Anny Locher i 2016 som svar på henvendelsen skrevet denne beretning om Mandø Elværk .

Mandø Elværk

Af Iris Guld og Anny Locher

Omkring 1949 flyttede flere familier fra fastlandet til Mandø. Min farbror var flyttet herover i 1948 og han fik min far, som var tømrer, til øen i 1949.

Far havde behov for el til sine maskiner og tilflyttede landmænd, manglede også den el, de var vant til fra fastlandet. Der var 8 husstande, som besluttede at gøre noget ved sagen. Der blev lavet en tegningsliste, for at undersøge, hvem der var interesseret i at få el.. Da elværket endelig var en realitet var 27 husstande med. Elværket måtte udvide 2 gange efterhånden som flere og flere ville være med. I starten kørte motoren kun om aftenen, men da elværket lukkede kørte det i døgndrift og far måtte sove ved siden af voltmeteret og være klar til at springe ud af sengen, hvis spændingen ikke var i orden. Grunden til elværket -400 kvadratmeter- blev udstykket fra fars grund. Far var med til at bygge det hele op og var fra start til slut elværkets bestyrer. Det var derfor naturligt, at købe elværket + grund tilbage ved lukningen.

På Mandø museum har de endelig fundet protokollen, så vi har afskrevet lidt, ligesom vi har lavet afskrift af 'Mandø Posten', som udkommer juli og december.

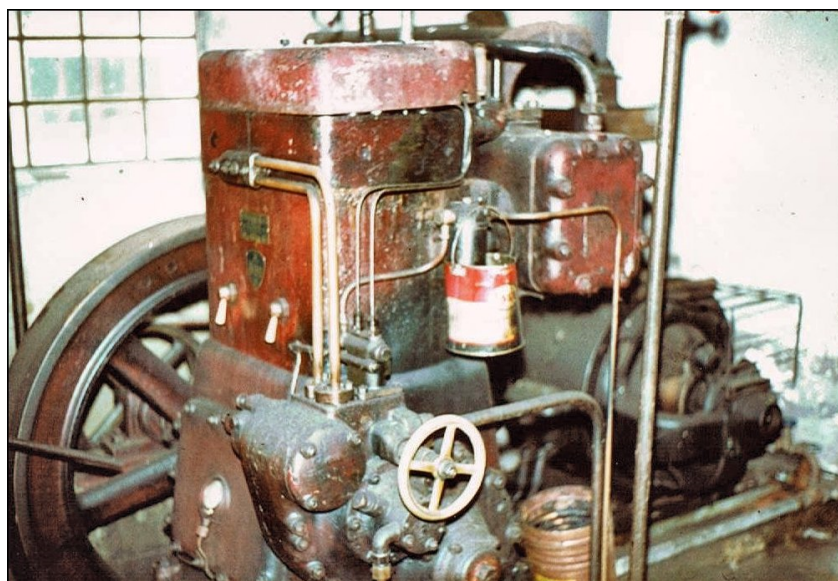
Der er naturligvis mange flere oplysninger, men vi ved ikke rigtig, om de er relevante.

Vi har svaret på spørgsmålene efter bedste evne! Hvis du har flere spørgsmål, kan vi måske finde svar til dig.

Det har været et stort projekt, vi fik overdraget. Det havde været lettere nogle år tidligere, hvor der endnu var nogen, som var med til opstarten. Vi leder stadig efter oplysninger, men det er tvivlsomt, om der dukker mere op. Vi er meget interesserede i at høre, hvad du får ud af oplysningerne, vi sender.

Venlig hilsen

Iris Guld og Anny Locher

Spørgsmål om Mandø Elværk

"Jeg tillader mig hermed, at rette henvendelse til arkivet, i det håb, at man vil kunne hjælpe mig med nogle historiske spørgsmål. Spørgsmålene drejer sig om det lokale elektricitetsværk. Jeg samler op lysninger om øernes elektricitetsværker og her ikke mindst hvad der drev dem, dvs. hvilke maskiner.

Det har været svært at finde oplysninger om jeres elværk derfor denne henvendelse. Nu ved jeg jo ikke om I har nogle arkivalier, men hvis, har jeg følgende spørgsmål:

- 1) Er det korrekt, at elværket fungerede fra 1952 til 1970?
Fra 17. december 1952 til slutningen af 1971
- 2) Hvilken motor – fabrikat og størrelse, var den første?
Vi fik den første motor brugt fra Døstrup, da de i Døstrup skulle have en større motor. Det var en Bukh 1 cylindret motor og den hed 'Lille Perle'. Akkumulatorerne blev, så vidt vi har kunnet opspore, købt i Sdr. Felding. Vi har vist også fået akkumulatorer, da det gamle elværk i Ribe blev nedlagt.
- 3) Noget kunne tyde på, at elværket er blevet udvidet mindst 5 gange, er det korrekt?
Bygningerne er bygget ad 3 gange – opstart 1952, uvidelse 1954 og 1962. Men der har været 4 forskellige motorer.
- 4) Ligger arkivet inde med oplysninger omkring disse maskiner – alle oplysninger er interessante. Ydelse, fabrikat, om de var købt brugt og evt. hvor de havde fungeret før, hvis der var tale om brugte maskiner.
I 1965 har vi fået en motor fra Andelselektricitetsværket 'Thor' Vejrum pr. Hjerm. Det var en Frichs dieselmotor type 4185C
- 5) Kan det passe, at der aldrig har været opsat en vindmotor i værkets drift periode?
Der har ikke været opsat vindmotor i forbindelse med elværket. Men der var forskellige private små vindmøller på Mandø.
- 6) Findes der billeder fra elværkets indre/maskinsalen eller evt. tegninger over elværket?
Vi sender det vi har. Elværket er nu blevet til vores sommerhus. Vi vedlægger skitse af huset nu og de 2 udvidelser. De forskellige kopier fra avis og blad er dårlige, men det er hvad vi har kunnet opstøve.
- 7) Hvad blev der af maskinerne da elværket lukkede? Solgt til andre elværker eller gået til skrot.
Så vidt vi ved, blev det hele solgt som skrot. Der var en 5000 l stor olietank, som kom til fastlandet.

Vel vidende, at spørgsmålene er noget specielle, så håber jeg alligevel, at arkivet vil kunne hjælpe mig med nogle af dem."

Finn Søholt

"Forhandlingsprotokol for Mandø elektricitetsværk: Tegningsliste.

Undertegnede beboere på Mandø indmelder sig herved som medlem af en elektricitetsforening for Mandø, hvis formål er at forsyne øen med strøm til lys og kraft alt efter de retningslinjer bestyrelsen bestemmer, særlig med hensyn til tilslutning af store landbrugsmotorer og disses brug, der må afpasses efter elektricitetsværkets kapacitet.

Tegningen er først bindende, når bestyrelsen skønner, at tegnede antal medlemmer, forbrug og faste afgifter vil indbringe et beløb, der svarer til værkets forrentning, amortisation og driftsudgifter, alt under hensyntagen til at værket bygges med forøget tilslutning for øje.

Foreningen optager et anlægslån til elektricitetsværket og til ledningsnettet og målere m.v. som afdrages i 25 år og et lån til installation og motorer m.v. der afdrages på 10 år dog således at der på dette lån indbetales mindst 25 % af regningsbeløbet.

For begge disse lån hæfter foreningens medlemmer solidarisk en for alle og alle for en.

Arbejdet med ledningsnettet og husinstallation og den elektriske installation på værket og tavleanlægget udføres af A/S Aksel Meyer og C.O. Odense til samme priser, som der betales firmaet for arbejder, der udføres for Karlsgårde Højspændingsselskab.

Arbejdet tilrettelægges og projekteres af N.P. Samsø og installatør N. Larsen, Vorbasse efter forhandling med det af beboere indsatte udvalg, som fungerer som byggeudvalg og bestyrelse med disses sædvanlige beføjelser, indtil der er afholdt generalforsamling.

Ligeledes er N.P. Samsø udvalget behjælpelig med at ordne finansieringen.

De faste årlige udgifter og strømpriser bliver højest

5 Kr. pr. 1000 kroner ejendomsskyld til lys og kraft

4 kr. pr. lampested i stald og 4 kr. pr. rum i stuehus

5 kr. pr. h.k.

50 øre pr. forbrugt kw til lys

30 øre pr. forbrugt kw til kraft

12 kr. målerleje til lys

16 kr. målerleje til kraft.

År 1952 d. 29. august afholdt Mandø elektricitetsværk konstituerende generalforsamling.

N.P. Samsø redegjorde for tegningen og gennemgik tegningslisten samt forelagde efter forudgående forhandling med udvalget det udarbejdede projekt, der efter nogen forhandling tiltrådtes som i tegningslisten anført med hensyn til at arbejdet overdrages A/S Axel Meyer og Co. Odense.

Der vedtoges herefter love for foreningen og til bestyrelsen valgtes

Gdr. Henning Kjær Pedersen

Gdr. Erhardt Thodsen

Snedkermester Ingvar Lauridsen

Til revisor valgtes

Arbejdsmand Jørgen Jørgensen
Gdr. Jørgen Callesen

Bestyrelsen pålagdes at arbejde for at elektricitetsværket bygges snarest muligt.

Til formand valgtes Henning Kjær Pedersen

Til kasserer valgtes Erhardt Thodsen

Til næstformand valgtes Ingvar Lauridsen

Mødet Hævet

Gdr. Henning Kjær Pedersen, Formand

Erhardt Thodsen, Kasserer

Tømrer Ingvar Lauridsen, Næstformand"

18. oktober 1954:

Ved et bestyrelsesmøde hos formanden den 18. oktober 54 vedtages det at købe en dynamo, samt søge en montør til opstilling af motor. Ligeledes enedes man om at påbegynde støbning af sokkel til motor og hus. (1. udvidelse af bygningen al)

3.januar 1955

Den 3. januar afholdes bestyrelsesmøde hos formanden, det vedtages at forhandle med bestyreren om kommende års løn, endvidere enedes bestyrelsen om at lade medlemmerne, som bruger kraft, få lov at bruge kraftstrøm 2 gange ugentlig tirsdag og fredag fra kl. 10 til 17. Det vedtages, at der ikke må installeres mere end 71/2 hk-motorer.

18. marts 1961

----- Man drøftede derefter om man skulle købe en motor og dynamo mere til værket. Det blev dog stillet i bero midlertidigt, da man fra forskellig side mente, man burde undersøge, hvad det ville koste at få vekselstrøm tilført øen.

2. april 1963 generalforsamling

Bestyrelsen foreslog at optage en kassekredit for at få udgifterne dækket for indkøb af motor og udvidelse af bygninger. Det vedtages med 16 stemmer for og ingen imod (2. udvidelse af bygningen. al)

22.juli 1965

Man drøftede tilbud fra Olsen, Frisholt om køb af en ny motor med tilbehør til elværket for en pris af 8800 kr.

2.9. 1965

Der er indkøbt 1 stk. brugt dieselmotor med dynamo til en pris af 8800 kr. hvortil kommer fragt og opstilling. Det vedtages at låne 10.000 kr. i Spare- og Lånekassen Ribe til afdrag over 10 år. (Det må have været en motor til afløsning af 'Lille Perle' al)

Mandø elværk

Oplysninger fra Mandøposten

17. december 1952

Elektrisk lys på Mandø

Den 17. december 52 strålede det elektriske lys for første gang på Mandø, hvor man sidste efterår har bygget et mindre elektricitetsværk.

Foreløbig er 27 andelshavere tilsluttet selskabet. Anlægget fungerer fuldt ud tilfredsstillende. Det nye elektricitetsværk er bygget i klitterne syd for mejeriet, og anlægget er leveret af et firma i Odense. Det er så stort, at det med lethed kan forsyne de 27 andelshavere med strøm – dog ikke til større motorer, hvorimod der leveres strøm til motorer til malkemaskiner og lignende.

Formanden for værket er gårdejer Henning Kjær Petersen, og i bestyrelsen er endvidere Ingvar Lauridsen og gårdejer Erhard Thodsen. Værket passes af Ingvar Lauridsen. I forvejen havde nogle enkelte af beboerne selv fabrikeret elektrisk lys med vindmølle, men det forventes, at resten af ejendommene på øen med tiden vil blive tilsluttet det nye værk.

1954 Mandø er storforbruger af olier.

Hele verdens olie-interesserede kredse vil i nær fremtid kunne læse og se billeder fra den lille danske marsk-ø i vadehavet – Mandø, der i forhold til indbyggerantal er storforbruger af brændselsolier og petroleum.

En kvindelig amerikansk fotograf, miss Esther Bubley, er netop kommet til Esbjerg efter et to-dages ophold på Mandø, hvor hun for et amerikansk olieselskabs tidsskrift "The Lamp" har lavet en større fotoreportage, der fortæller om øen og dens befolkning, i hvis daglige liv brændselsolie og petroleum spiller en stor rolle.

I en samtale med VESTKYSTEN fortæller miss Bubley, at motiverne i første række var brændstoffets transport i tankbiler over vadehavet og forbruget af det på mejeriet, elektricitetsværket, skolen osv. samt i de private hjem, hvor der endnu i udstrakt grad anvendes petroleumslamper. Kun 28 husstande anvender til belysning elektricitet. Resten bruger de gamle, hyggelige lamper.

Derudover fotograferedes typiske dagliglivssituationer ude og inde, børn til eksamen i landsbyskolen, redningsbåden og dens skipper, Knud Hansen, samt de takkeskrivelser, han fik efter krigen fra Eisenhower og fra den britiske regering for hans store indsats under redningen af allierede krigsflyvere, der i luftkampe styrtede ned med deres maskine eller sprang ud med faldskærm i Vadehavet omkring Mandø.

Miss Bubleby var fyldt med lovord om Mandø-boerne, der alle så gæstfrit bød hende indenfor i deres stuer og på alle måder hjalp hende til rette.

Dagbogen 1960

Elektrisk lys

I december måned blev der installeret elektrisk lys overalt på nær et hus.

1962

Mandø el-forsyning

Elektricitetsværket på Mandø har udvidet kapaciteten med en 75 hk diesel motor, der er købt hos firmaet "Friks" i Århus, samtidigt har man bygget motorhuset større. (2. udvidelse af bygningen. al)

Dagbogen 1. halvdel 1971

Vekselstrøms-kabel over Vadehavet til Mandø

400.000 kr. i form af et kabel graves i havbunden langs Ebbevejen til Mandø. Med stigende forbrug af elektricitet på Mandø er øens lille el-værk ved at være udkørt og overbelastet. Man har derfor nu igennem Åbenrå-værket fået udvirket, at der lægges et kabel til Mandø, så øens forbrugere kan få strøm leveret til fastlandspris, nemlig omkring 8 øre pr. kwt, mod øens nuværende pris, der ligger omkring 1 kr. pr. kwt. Ved etablering af et el-kabel fra fastlandet kræves der en omlægning af installationerne i husene på Mandø, idet man nu går over til vekselstrøm.

Udgifterne til den enkelte husejer på Mandø vil beløbe sig til ca. 6-8000 kr., hvilket beløb man håber at kunne tjene ind over et længere åremål ved differencen i kwt-prisen. Man regner med, at vekselstrøm-kablet kan tages i brug til september.

Som øens eneste og mangeårige el-bestyrer har tømrer Ingvar Lauridsen fungeret til alles tilfredshed.

Dagbogen 2. halvdel 1971

Vekselstrøm til Mandø

Man skal ikke forbinde ovennævnte med, at beboerne på Mandø nu kører på veksler; det er ikke en jævn strøm af veksler, men en vekselstrøm som nu via et søkabel, der er lagt over vadehavet, forbinder Mandø med værket i Åbenrå.

Sommeren og efteråret igennem har der været livlig aktivitet i vadehavet og på Mandø. En lilleput-gravemaskine har gennempløjet Mandø på kryds og tværs og trukket et el-kabel efter sig med stik ind til de forskellige

ejendomme og huse. Mandøs eget lille værk var udslidt og overbelastet, hvorfor man besluttede at få et kabel fra fastlandet. Overgangen til vekselstrøm (det lille private værk ydede jævnstrøm) vil medføre en del ekstra udstyr for de respektive ejendomme. Den ret betydelige udgift, der er blevet pålagt, regner man med på lang sigt at kunne tjene ind igen, idet der nu bliver en difference i strømprisen på omkring 65 øre pr. k/w. En del sommerhusejere på Mandø har ligeledes fået el indlagt. Man har ved samme lejlighed fået en række lamper igennem byen, nærmere betegnet 15 stk. af de såkaldte parklamper, hvilket absolut må betegnes som en god investering. Det gamle værk med bygninger og inventar er solgt til dets bestyrer, tømrer Ingvar Lauridsen, for en pris af 25000 kr. Overskuddet fra el-værkets endelige regnskab er bl. a. brugt til ovennævnte gadebelysning. Kommunen overtager derefter driften og vedligeholdelsen af lamperne. For dem, der er interesseret i Mandøs lille el-værks historie, kan vi henvise til Mandøhuset, hvor det er tanken, at regnskab og forhandlingsprotokol for fremtiden skal opbevares.